

RADA EVROPY
VÝBOR MINISTRŮ

Doporučení Rec(2005)5 Výboru ministrů členským státům ohledně práv dětí žijících v institucionálních zařízeních

(přijaté Výborem ministrů 16. března 2005 na 919. zasedání náměstků ministrů)

Výbor ministrů, dle ustanovení článku 15.b Stanov Rady Evropy,

u vědomí toho, že cílem Rady Evropy je dosahování větší jednoty mezi jejími členskými státy, mimo jiné, podporou přijetí společných pravidel;

připomínaje si práci vykonanou v rámci programu Rady Evropy pro děti a projektu zásad na podporu dětství, zvláště doporučení konference nazvané "Práva dětí a zásady podpory dětství v Evropě: nové přístupy?" konané v Lipsku v roce 1996, dále Doporučení 1286(1996) Parlamentního shromáždění o evropské strategii pro děti, 1551(2002) o budování společnosti 21. století s dětmi a pro děti; následný dokument k evropské strategii pro děti (Doporučení 1286(1996)) a 1601(2003) o zlepšování osudu opuštěných dětí v institucionálních zařízeních;

znovu potvrzuje právní dokumenty odkazující na situaci dětí žijících v institucionálních zařízeních obecně a zvláště Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms - CETS č. 5); Úmluvu OSN o právech dítěte (United Nations Convention on the Rights of the Child); Evropskou sociální chartu (European Social Charter - CETS č. 35) a Evropskou sociální chartu - revidovanou (Revised European Social Charter - CETS č. 163); Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - CETS č. 126); Evropskou úmluvu o výkonu práv dítěte (European Convention on the Exercise of Children's Rights - CETS č. 160) a Úmluvu o kontaktu s dětmi (Convention on Contact concerning Children - CETS č. 192);

zohledňuje následující rezoluce a doporučení Výboru ministrů:

Rezoluci R(77)33 o umístování dětí (do ústavních zařízení) a Doporučení R(79)17 ohledně ochrany dětí před špatným zacházením, Doporučení R(84)4 o rodičovské zodpovědnosti, Doporučení R(87)6 o pěstounských rodinách, Doporučení R(67)20 o reakcích společnosti na delikvenci mládeže, Doporučení R(94)14 o koherentní a integrované rodinné politice, Doporučení R(98)8 o účasti dětí na rodinném a společenském životě, Doporučení Rec(2001)16 o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním, Doporučení Rec(2003)19 o zlepšování přístupu k sociálním právům a Doporučení Rec(2003)20 o nových způsobech zvládnání delikvence mládeže a úloze justice pro mladistvé;

u vědomí zásad Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluvy OSN o právech dítěte, podle nichž je třeba se umístování dětí vyhýbat všude tam, kde je to možné, a to prostřednictvím preventivních opatření;

u vědomí toho, že i přes preventivní opatření bude i nadále nutno některé děti umisťovat mimo vlastní rodinu;

u vědomí toho, že typ umístění musí hlavně zohledňovat potřeby a nejlepší zájmy dítěte - a tam, kde je to vhodné - jeho osobní názory na celou záležitost; těmto názorům je třeba přikládat náležitou váhu v souladu s věkem dítěte a stupněm jeho vyspělosti;

v obavách, aby všechny děti, které jsou umístěny mimo svou vlastní rodinu, a zvláště ty umístěné v institucionálních zařízeních, mohly vyrůstat důstojně v nejlepších možných podmínkách, bez toho, že by byly vytlačovány na okraj společnosti (bez marginalizace) buď během dětství či dospělosti, a s cílem zabránit tomu, aby se potýkaly s překážkami ve snaze stát se plnohodnotnými občany evropských společností,

doporučuje vládám členských států:

1. aby přijaly taková legislativní a další opatření, která mohou být nezbytná, včetně vnitrostátních směrnic a akčních plánů, k zabezpečení dodržování zásad a kvalitativních norem uvedených v Dodatku k tomuto Doporučení s ohledem na plnou realizaci práv dětí žijících v institucionálních zařízeních, bez ohledu na důvody a povahu jejich umístění;
2. aby náležitými prostředky a činnostmi zajistily široké rozšíření tohoto Doporučení mezi dětmi a dalšími příslušnými osobami a orgány.

Dodatek k Doporučení Rec(2005)5

Základní principy

- rodina je přirozené prostředí pro růst a blaho dítěte a rodiče mají za výchovu a rozvoj dítěte primární odpovědnost;
- v co nejširší míře by měla být zaváděna preventivní opatření na podporu dětí a rodin v souladu s jejich speciálními potřebami;
- umístění dítěte v institucionálním zařízení by mělo zůstat výjimkou a jeho hlavním cílem by měly být nejlepší zájmy dítěte a co nejrychlejší úspěšná sociální integrace či reintegraci dítěte; umístění dítěte v institucionálním zařízení musí zaručovat plné uspokojování jeho základních práv;
- umístění v institucionálním zařízení by nemělo být delší než je nutné a mělo by se pravidelně kontrolovat s ohledem na nejlepší zájmy dítěte, které by měly být hlavním hlediskem v průběhu jeho umístění; rodičům by se mělo dostat co největší podpory s ohledem na harmonickou reintegraci dítěte do rodiny a společnosti;

- dítě opouštějící institucionální péči by mělo mít nárok na zhodnocení svých vlastních potřeb a na náležitou další podporu v souladu s cílem zajistit reintegraci dítěte do rodiny a společnosti;
- rozhodnutí o umístění dítěte a samotné umístění v institucionálním zařízení by se nemělo stát předmětem diskriminace na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, sociálního, etnického či národnostního původu, vyjadřovaných názorů, jazyka, majetku, náboženství, zdravotního postižení, narození a jakéhokoli jiného stavu dítěte a/nebo jeho rodičů;
- postupy, organizace a individuální pečovatelský plán umístění v institucionálním zařízení, včetně periodické kontroly umístění, by měly zaručovat právo dítěte, zejména právo dítěte být vyslyšeno; těmto názorům by měla být věnována náležitá pozornost a váha v souladu s věkem dítěte a stupněm jeho vyspělosti;
- jakákoli kontrolní a disciplinární opatření, která mohou být v institucionálních zařízeních použita, včetně kroků zaměřených na prevenci samopoškození dítěte a zranění jiných dětí, by měla vycházet z veřejných nařízení a schválených norem;
- rodina dítěte by se, pokud možno, měla účastnit plánování a organizace umístění dítěte v institucionálním zařízení;
- není-li návrat dítěte do jeho vlastní rodiny možný, je třeba naplánovat další pečovatelské prostředky či pokračování umístění v takovém zařízení, při zohlednění přání dítěte a kontinuity jeho životní cesty, jeho seberealizace a vlastních potřeb.

Specifická práva dětí žijících v institucionálním zařízení

K zajištění respektování těchto základních principů a práv dítěte je třeba uznat následující specifická práva dětí žijících v institucionálních zařízeních:

- právo dítěte být umístěno v takovém zařízení pouze k zajištění potřeb, jež byly zjištěny jako závazné na základě víceoborového hodnocení, a nutnost umístění pravidelně kontrolovat; při takových kontrolách by se měla hledat alternativní řešení a zohledňovat názory dítěte;
- právo udržovat pravidelný kontakt s rodinou dítěte a dalšími významnými osobami; takový kontakt může být omezen nebo zamezen pouze tam, kde je to nutné v nejlepším zájmu dítěte;
- pokud je to možné, právo sourozenců zůstat spolu nebo udržovat pravidelný kontakt;
- právo na totožnost;
- právo respektovat etnický, náboženský, kulturní, sociální a jazykový původ dítěte;

- právo na soukromí, včetně přístupu k osobě, již dítě důvěřuje, a ke kompetentnímu orgánu k poskytnutí důvěrných rad o právech dítěte;
- právo na kvalitní zdravotní péči přizpůsobenou potřebám a blahu každého dítěte;
- právo respektovat lidskou důstojnost a fyzickou integritu dítěte; zvláště právo na podmínky lidského a nikoli potupného zacházení a nenásilnou výchovu, včetně ochrany před tělesnými tresty a veškerými formami zneužívání;
- právo na rovné příležitosti;
- právo na přístup ke všem typům vzdělávání, odborného poradenství a školství za stejných podmínek jako mají všechny ostatní děti;
- právo dítěte připravovat se na aktivní a odpovědné občanství hrou, sportem, kulturní aktivitou, neformální výchovou a stupňujícími se povinnostmi;
- právo účastnit se rozhodovacích procesů týkajících se dítěte a životních podmínek v institucionálním zařízení;
- právo dítěte být informováno o svých právech a pravidlech života v institucionálním zařízení způsobem přijatelným pro dítě;
- právo stěžovat si k určitému nestrannému a nezávislému orgánu s cílem uplatňovat základní práva dítěte.

Směrnice a kvalitativní normy

K zajištění plnění těchto základních principů a práv je třeba zohlednit následující směrnice a normy:

- podle okolností by mělo být dítě umístěno v zařízení co nejbližší jeho vlastnímu prostředí a organizováno by mělo být tak, aby umožňovalo rodičům plnit své rodičovské povinnosti a udržovat pravidelný kontakt rodičů s dítětem;
- měla by být poskytnuta malá ubytovací jednotka rodinného typu;
- je třeba dát přednost fyzickému a duševnímu zdraví dítěte a jeho plnému harmonickému vývoji jako základní podmínce pro úspěch pečovatelského plánu;
- měl by být vypracován individuální pečovatelský plán založený jak na rozvoji schopností a dovedností dítěte a úctě k jeho nezávislosti, tak na udržování kontaktu s okolním světem a na přípravu na život mimo institucionální zařízení v budoucnosti;
- přednost je třeba dát podmínkám, jež umožní kontinuitu výchovného a vhodného emocionálního vztahu mezi personálem a dítětem, zejména prostřednictvím stability daného personálu (zajistit stálou přítomnost personálu, vyhýbat se výměně personálu);

- měla by se plánovat interní organizace dané instituce, jež by byla založená na následujících faktorech:
- kvalita a stabilita obytných jednotek;
- zajištění smíšených obytných jednotek, je-li to v nejlepším zájmu dítěte;
- vysoká odborná úroveň personálu, založená na jeho pokračujícím odborném výcviku;
- odpovídající platy personálu;
- stabilita personálu a dostatečný počet jeho členů;
- různorodost personálu, zejména z hlediska pohlaví;
- existence víceoborové spolupráce personálu a dalších podpůrných prostředků, včetně dohledu;
- účinné využití dostupných zdrojů zaměřené hlavně na dítě;
- prostředky a specifický výcvik k rozvoji náležité spolupráce s rodiči dítěte;
- existence etických kodexů popisujících normy i praktické kroky, jež by měly odpovídat normám Úmluvy OSN o právech dítěte;
- všechna institucionální zařízení by měla být akreditována a registrována u příslušných státních orgánů na základě nařízení a vnitrostátních norem minimální péče;
- na základě těchto norem by měl být zajištěn účinný systém monitorování a externí kontroly institucionálních zařízení;
- je třeba podporovat shromažďování a analýzy relevantních statistických údajů a provádění výzkumu za účelem účinného monitorování;
- je třeba trestat jakákoli porušování práv dětí žijících v institucionálních zařízeních v souladu s příslušnými a účinnými postupy;
- je třeba uznat, že kromě veřejných institucí mohou i nevládní organizace, náboženské instituce a další soukromé subjekty sehrát významnou úlohu ohledně dětí žijících v institucionálních zařízeních; tuto roli by měly definovat vlády členských států. Zapojení nevládních organizací by nemělo vyvázat členské státy ze závazků vůči dětem v institucionální péči, jež jsou obsaženy v tomto Doporučení, zejména s ohledem na zavádění příslušných norem, systémů pověřování a inspekce ze strany kompetentních orgánů.